

Turizm Sektöründe Çalışan Yabancılar: Antalya İli Üzerine Nitel Bir Araştırma

Abdurrahman Benli¹

Emel İslamoğlu²

Medine Ateş-Torun³

Özet: Türkiye’de turizm sektöründe özellikle 1980’ler ve sonrasında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Turizm sektörünün ülke ekonomisine ve özellikle istihdama önemli katkılar sağladığı bilinmektedir. Küreselleşmenin bir sonucu olarak hızlanan insan hareketliliği, Türkiye’yi tercih eden turistlerin çeşitliliği, sektörel eğilimler, yabancı dil bilen personel ihtiyacının artması, Türkiye’de işgücü piyasasında son yıllarda yabancıların tercih edilmesine yol açmıştır. Bu çalışma, ülke ekonomisinde önemli bir paya sahip olan Antalya ilinde turizm sektöründe istihdam edilen yabancıların çalışma koşullarını ve yabancı olmalarından dolayı sektörde yaşadıkları sorunları ortaya koymak amacıyla kaleme alınmıştır. Bu amaçla Antalya ilinde turizm sektöründe istihdam edilmiş ve edilmekte olan 20 yabancı turizm çalışanı ile mülakat yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda turizm sektöründe istihdam edilen yabancıların büyük bir çoğunluğunun çalışma koşulların-

1. Doç Dr, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

2. Doç Dr, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

3. Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

dan memnun olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm Sektörü, Yabancı Çalışanlar, Çalışma Koşulları, Antalya.

1. Giriş

Turizm sektörü tüm dünyada, ülke ekonomilerine ve özellikle istihdama katkılar sağlaması açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de de turizm sektörü özellikle 1980’ler ve sonrasında önemli gelişmeler kaydetmeye başlamış ve ülke ekonomisine ciddi anlamda katkı sağlayan gelir kaynaklarından biri haline almıştır. Ayrıca dünya genelindeki çok sayıda turist için de Türkiye popüler bir turist çekme merkezi haline gelmiştir (Akın ve diğerleri, 2012: 64).

Küreselleşmenin bir sonucu olarak hızlanan insan hareketliliği, Türkiye’yi tercih eden turistlerin çeşitliliği, sektörel eğilimler, yabancı dil bilen personel ihtiyacının artması, Türkiye’de işgücü piyasasında son yıllarda farklı milletlerden yabancı uyruklu çalışanların tercih edilmesine yol açmıştır. Turizm sektörünün emek yoğun yapısı, mevsimsellik özelliğinin olması, artan rekabet koşulları ve turizm sektöründe sunulan hizmetlerin çeşitliliği, sektörde yabancı çalışanların istihdamını artırmaktadır. Bu anlamda Türkiye’de de turizm sektörü, yabancıların istihdam edildiği önemli sektörlerden biri durumuna gelmiştir. Ancak turizm sektöründe sunulan hizmetin emek yoğun olması dolayısıyla işletmeler işgücü maliyetlerini azaltmaya odaklanmakta; bu durum ise yaratılan istihdamın güvencesiz ve kötü koşullarda olmasına yol açmaktadır (Lordoğlu, 2009).

Türkiye’de turizm sektöründe yabancı istihdamının artması, konuyu önemli bir araştırma alanı haline getirmiştir. Bu çalışmanın amacı, ülke ekonomisinde önemli bir paya sahip olan Antalya ili turizm sektöründe istihdam edilen yabancıların, çalışma koşullarını ve yabancı olmalarından dolayı sektörde yaşadıkları sorunları ortaya koymaktır. Bu amaçla Antalya ilinde turizm sektöründe istihdam edilmiş ve

edilmekte olan 20 yabancı turizm çalışanı ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ilk olarak turizm sektörünün ülke ekonomisindeki yeri incelenmiştir. Daha sonra turizm sektöründe istihdam edilen yabancıların çalışma koşulları anlatılmıştır. Son olarak da alan araştırmasının bulguları analiz edilmiştir.

2. Turizm Sektörünün lke Ekonomisindeki Yeri

Sahip olduğu birçok tarihi, doğal ve kültürel zenginliklerden ötürü Türkiye, dünyanın sayılı turizm merkezlerinden birisidir. Son zamanlarda yapılan yatırımlarla ve artan tanıtım faaliyetleriyle turizm sektörü hızlı bir ivme kazanmıştır (Albeni ve Ongun, 2005: 94).

Türkiye ekonomisinin vazgeçilmez temel taşlarından birisi olan turizm, bugünkü dış ticaret açığına, enflasyona ve işsizliğe are arayan hükümetlerin önemle üzerinde durduğu bir konudur (Çımat ve Bahar, 2003: 2). Bu olgular her ne kadar olumsuz durumları çağrıştırsa da turizm faaliyetlerinin sektörler arası ilişkilere, devletin ve yerel halkın gelirine, yatırımlara ve istihdama olumlu etkilerinden de bahsetmek mümkündür (Kapan, 2018: 50-53).

Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren uygulanan dışa açılma politikaları ve ihracata dayalı büyüme modeli sayesinde ülke ekonomisi hızla büyümüş, turizm sektörü de yarattığı katma değer, istihdam ve döviz geliri ile ekonomik kalkınma sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Türkiye’de turizmin özellikle 1990’lı yıllardan itibaren gözde bir sektör haline gelmesiyle bu alana yapılan yatırımlar artmış ve turizm diğer sektörlerle karşılaştırıldığında oldukça hızlı bir gelişme göstermiştir (Lordoğlu, 2009). Bu çerçevede bir yandan turistik tesislerin sayısı ve yatak kapasiteleri artarken; diğer yandan yabancı turistlere yönelik her şey dâhil sistemi gibi ucuz tatil programları da oluşturulmuştur (Deniz ve Özgür, 2010). Bu tarz programların uygulanması ile Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısında artışlar meydana gelmiştir. Türkiye’ye gelen yabancı turist sayısı 1980 yılında yaklaşık 1,1 milyon kişi iken, bu sayı 2015 yılında 39,5 milyon kişiye ulaşmıştır. Yabancı turist sayı-

sındaki artışla bağlantılı olarak, turizmden elde edilen gelirler de 1980 yılında 326 milyon dolardan 2015 yılında 26,6 milyar dolara çıkmıştır (DİE, 1994; WTO and ILO, 2014). Bu veriler bir yandan turizm sektörünün Türkiye ekonomisi için önemini ortaya koymakta; diğer yandan da turizm sektöründe oluşan geniş ve yaygın bir işgücü talebinin de göstergesini oluşturmaktadır (Ekiz-Gökmen, 2018: 148).

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Belgesi'nde belirlenen stratejik yaklaşımlar çerçevesinde yapılacak çalışmaların tamamlanması durumunda, 2023 yılında, 63 milyon turist ve 86 milyar dolar dış turizm gelirin'e ulaşılması öngörülmektedir (Türkiye Turizm Stratejisi 2023: 3). Bu strateji ile Türkiye'de turizm sektörünün nitelikli personel ile hizmet kalitesi ve rekabet gücünün artırılması hedeflenmekte, nitelikli personel ihtiyacını karşılamak için de sektörün ihtiyaçlarına yanıt verebilecek özellikle turizm personeli yetiştirmesi gerekmektedir (Polat-Üzümçü, 2015: 124).

3. Turizm Sektöründe Yabancı Çalışanlar ve Çalışma Koşulları

Emek yoğun bir sektör olan turizm, ilk kez işgücü piyasasına girecek olanlara, düşük ve yüksek vasıflı işçilere, az çalışanlara fırsatlar sağlamada önemli rol oynamaktadır. Aynı zamanda göçmenler, işsiz gençler, uzun süreli işsizler, aile sorumlulukları nedeniyle sadece yarı zamanlı çalışabilen kadınlar ile emekliler için önemli bir tamamlayıcı gelir bileşenidir. Ayrıca, her bir kişiye dolaylı olarak bağımlı olanlar da hesaba katıldığında, seyahat acentesi personeli, rehberler, taksi ve otobüs şoförleri, yiyecek ve içecek gibi otellerde çalışan tedarikçiler, çamaşırcılar, odaların temizliğinden sorumlu olanlar, bahçıvanlar, hediyelik eşyalarla ilgili çalışanlar ile havaalanı çalışanları vs olarak düşünüldüğünde turizm bir ülkede ek iş de yaratmaktadır (WTO and ILO, 2014: 16; OECD, 2012: 103).

Turizmin doğrudan, dolaylı ve uyarılmış olmak üzere üç tür istihdam yaratacağı vurgulanarak meydana getireceği etkilerin genellikle ekonomik fayda açısından analiz edildiği ancak turizm istihdamının

sosyal ve kültürel etkilerinin de dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir (Cukier, 2002: 167-168). Şüphesiz turizm istihdam açısından önemli bir sektördür. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2012 yılı öngörüsüne göre, küresel turizm endüstrisinde çalışan sayısının 251,6 milyon olarak tahmin edilmiştir (Ladkin, 2011: 1135). Turizm sektöründe verilerle ilgili farklılıkların “turizm sektöründeki mevsimsel değişimlerden” meydana geldiği ve istihdamda ortaya çıkan rakamların doğrudan, dolaylı ve uyarılmış biçimlerinden oluşabileceği, üstelik kayıt dışı istihdamın da ilave edilmesiyle sektörde farklı istatistiklerin görülebileceği ifade edilmiştir (Kaya, 2012: 246).

Bu durumun bir göstergesi olarak, 2018 yılı itibariyle, Türkiye’de toplam turizm sektöründe çalışan sayısı 1.177.700 iken, 2019 yılı haziran ayı dâhil 1.245.037, 2018-2019 yılları değişimi de 5,7 olarak gerçekleşmiştir (Resort Turizm Perspektif, 2019: 18).

Dünyadaki genel eğilime benzer şekilde turizm sektörü, Türkiye’de de yabancıların istihdam edildiği önemli sektörlerden biridir. Yabancıların çalışma alanlarının turizm sektöründe yoğunlaşması, sektörün yapısal özellikleri dışında sektörde yaşanan gelişmelere ve daha önce de bahsedildiği üzere özellikle 1990’lı yıllardan itibaren artan dış talebe bağlıdır (Lordoğlu, 2009). 2010 yılında OECD Turizm Komitesi tarafından yayınlanan raporda, içerisinde Türkiye ile birlikte Çekya, Macaristan, Polonya, Romanya ve Mısır’ın da olduğu ülke grubunda, turizm sektöründe çalışan yabancıların yüzdesinin 3,6 ila 6,1 arasında değiştiği belirtilmiştir. Aynı raporda söz konusu yabancıların büyük bir kısmının Rusya, Beyaz Rusya, Slovakya, Ukrayna ve Moldova gibi komşu ülkelerden geldiği ifade edilmiştir (Joppe, 2012).

Türkiye’de yabancıların çalışma izinlerine ilişkin son zamanlarda yapılan yasal düzenlemeler yabancıların turizm sektöründe çalışmalarını kolaylaştırmıştır. Türkiye’de yasal olarak ikamet eden ve çalışanların durumu 2003 yılında çıkarılan 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun ile ifadesini bulmuştu. 2016 yılında yapılan değişiklikle 4817 sayılı yasa iptal edilmiş yerine 6735 sayılı

Uluslararası İşgücü Kanunu (UİK) yürürlüğe girmiştir.⁴

Söz konusu kanun ile turizm işletmelerinde yabancı uzman personel ve sanatkârlara çalışma izni verme yetkisi önceki yıllarda Turizm Bakanlığı'ndan alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na (ÇSGB) verilmiş (Güzel ve Bayram, 2007) ve o zamanki ismiyle ÇSGB, başvuruları değerlendirip ve işgücü piyasasının ihtiyaçlarını göz önünde tutarak, o işi yapabilecek yerli işçi olmaması kaydıyla yabancılara çalışma izni vermekte idi (Toksöz ve Ünlütürk, 2011). Ancak, 6735 sayılı Kanun ile bu konuda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı yetkilendirilmiştir.⁵

Tablo 1'de 2017 yılı itibariyle turizm alanında ekonomik faaliyetlere ve izin türlerine göre yabancılara verilen çalışma izin sayısının en az izin seyahat acenteleri tarafından çalıştırılanlara verilirken, en çok çalışma izni verilen ekonomik faaliyet alanının ise 10.432 ile konaklama olduğu görülmektedir.

Öte yandan, söz konusu kanunda yapılan düzenlemeler kapsamında bakanlık tarafından turizm sektöründe çalışacak yabancılara ödenecek taban ücret düzeylerinde ve istihdam kriterlerinde kolaylıklar

4. 6735 sayılı Kanun 28.07.2016 tarihinde kabul edilmiş, 13 Ağustos 2016 tarih ve 29800 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girmiştir. UİK ile 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

5. Bu yetki kapsamında, “Ancak ilgili teknik alt yapı çalışmaları henüz sonuçlanmadığından üniversitelerde görev yapan akademik personele Yükseköğretim Kurulu, kendi bünyesindeki opera ve tiyatrolarda görev yapacak sanatçılara Kültür ve Turizm Bakanlığı, profesyonel sporculara ise Gençlik ve Spor Bakanlığınca çalışma izni verilmektedir. Söz konusu çalışmalar sonuçlandığında bahsedilen çalışma izinleri de Bakanlığımızca verilmeye başlanılacaktır” denilmektedir. Gerçektende “6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu uyarınca ülkemizde yabancı uyruklu bir şahsı çalıştırabilmek için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığından çalışma izni alınması zorunludur. Türkiye’de geçerli çalışma izni olmadan çalışan yabancılar hakkında cezai ve idari işlem uygulanır. İzinsiz çalıştığı belirlenen yabancıların Türkiye’ye girişi, pasaport, vize ve ikamet izni konuları tetkik edilerek, durumları yasal olmayanlar sınırdışı edilmektedirler” (<https://www.ailevecalisma.gov.tr>).

sağlanmıştır.⁶ Bu düzenlemeler genel itibariyle turizm sektöründe yabancı işçi çalıştırmak için gerekli olan Türk vatandaşı istihdamına ilişkin kota uygulamasının kaldırılmasıyla ilgili olup çalışan yabancı sayısının artmasında etkili olmuştur.⁷

Tablo 1. 2017 Yılı İtibariyle Turizm Alanında Ekonomik Faaliyetlere ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı

Ekonomik Faaliyetler	Sürelİ	Süresiz	Bağımsız	Toplam
Yiyecek İçecek Hiz.	2.295	-	-	2.295
Konaklama	10.432	-	-	10.432
Spor, Eğl.Dinl.Faal	909	-	-	909
Seyahat Ac. Tur Op. Hiz.	904	-	-	904
Havayolu	629	-	-	629
Genel Toplam	15.169	-	-	15.169

Kaynak: Çalışma Hayatı İstatistikleri 2017, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, s.17-20

Türkiye’de turizm sektöründe çalışan yabancıların sayısında artış görülmesine rağmen, bunların durumu ve çalışma koşulları ile ilgili sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir.

6. Çalışma izni talep edilen yabancılara yapacakları meslek ve görevlere uygun olarak minimum ücret seviyeleri belirlenmiştir. Söz konusu ücretler Bakanlığın internet sitesinde yer alan Değerlendirme Kriterlerinin 5. Maddesinde belirtilmektedir. Çalışma izni verilen yabancılara ilişkin sosyal güvenlik prim ödemelerinin de bu miktarın altında olmaması gerekmektedir (<https://www.ailevecalisma.gov.tr>).

7. Turizm işletmelerinde çalıştırılan yabancı personelin miktarı toplam personelin % 10'unu geçmemektedir. Bu oran Kültür ve Turizm Bakanlığınca % 20'ye kadar artırılabilir. Dolayısıyla çalışma izni talep edilen her bir yabancı için en az beş Türk vatandaşının o işyerinde istihdamı zorunludur. (2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu 18. md) (<https://www.ailevecalisma.gov.tr>).

Yılmaz ve Oktay (2018), turizm sektörünün birçok alanında olduğu gibi yabancı çalıştırmanın yoğun olduğu bir sektör olan seyahat sektöründe istihdam edilen yabancı çalışanların çalışma koşulları üzerine bir araştırma yapmıştır. Seyahat sektöründe istihdam edilen yabancı çalışanların karşılaştıkları sorunları, işlerine yönelik düşüncelerini ve işlerinden beklentilerini belirlemeyi amaçlayan çalışmada sektörde çalışma izin belgelerinin olup olmamasına bakılmaksızın çalıştırıldığı belirtilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre seyahat sektöründe istihdam edilen yabancı personellerin en fazla hangi ülkelerden geldikleri incelendiğinde ilk sırayı Rusya, ikinci sırayı Kazakistan ve üçüncü sırayı da Kırgızistan'ın aldığı görülmektedir. Karşılaşılan sorunların çoğu Türk çalışanların sorunları ile benzerlik göstermektedir. Ancak Türk çalışanların çalışma hayatında yaşadıkları sorunlar üzerine yapılan araştırmalarda ise ücret ilk sırada yer alırken; yabancı çalışanlar ücreti bir sorun olarak bile algılamamaktadır. Yabancı çalışanların Türkiye'de yaptıkları işi ilginç bulmadıkları, araştırmaya katılan iş görenlerden bazılarının işi tesadüfen bulunduğu bazılarının da ek iş olarak gördüğü elde edilen diğer sonuçlardandır.

Ergün (2012), tarafından Türk turizm sektörü yabancı işgören profili ve sosyo-kültürel uyum durumları üzerine Antalya ve İstanbul'da bir çalışma yapılmıştır. Anket aracılığıyla elde edilen verilere göre araştırmaya katılan işgörenlerin büyük çoğunluğu 25 yaş altı ve henüz öğrenim süreci devam eden bireylerdir. Geldikleri ülkenin yaşam standartlarına göre bir kıyaslama yapılırsa Türkiye'de olmaktan memnun oldukları tespit edilmiştir.

Yeşil'in (2009: 4) yaptığı çalışmaya göre küresel anlamda gençler arasında benzer yaşam stili, yeme ve müzik dinleme alışkanlıkları yaygındır. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların % 21'i Türkiye'de bulunma ve çalışma nedeni olarak ekonomik zorunluluk ve mecburiyeti ileri sürmüştür. Geriye kalan çoğunluğun tercih sıralaması ise kariyer, eğlence ve farklı bir kültürü tanıma olarak şekillenmektedir. Araştırmaya göre bunun sonucu olarak da Türkiye'de geçirilen

zaman dilimi onlara zor gelmemekte bir nevi tatil gibi algılanmaktadır.

Bununla birlikte, Ekiz Gökmen (2018) tarafından yapılan bir çalışmada da turizm sektöründe göçmen emeğine yönelik talebin dünyadaki eğilimle benzerlik gösterip göstermediği ve olası farklılıkların nedenleri ortaya konmuştur. Çalışmada turizm sektörünün göçmen emeğine ihtiyaç duyma nedenleri, göçmenlerin yaşadıkları sorunlar ve çalışma hayatındaki konumları üzerinde durulmuştur. Çalışma göstermektedir ki dünya genelinde turizm sektöründe göçmenlerin tercih edilme nedenleri nitelik yönünden düşük ve ucuz işgücüne duyulan ihtiyaçken Türkiye’de göçmen emeği nitelikli işgücü açığı ve sektörde çalışacak personel bulma güçlüğünden dolayı tercih edilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre Türkiye’de turizm sektöründe göçmenler kötü çalışma koşullarından mustarıptir. Öte yandan sahip oldukları yüksek nitelik düzeyiyle Türkiye işgücü piyasasında çok rastlanmayan beceri profilini sektöre kazandırmaktadırlar.

4. Alan Araştırması

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanım nedeni, yabancı çalışanların çalışma koşulları ile ilgili görüşlerinin alınarak konu ile ilgili derinlemesine araştırma yapılmak istenmesidir. Bu amaçla, nitel araştırmalar için veri toplama yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak, yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Nitel araştırmaların doğası gereği, araştırmada elde edilen verilerin genellenmesi amaçlanmamıştır. Bu anlamda hazırlanan araştırma; doğal ortamında, tümevarımcı yaklaşımla ve araştırmacının hazırladığı görüşme formu eşliğinde, turizmde istihdam edilen yabancı personellerle yüz yüze görüşmeler yoluyla, derinlemesine ve çok boyutlu nitel bilgi sunmaktadır.

4.1. Araştırmanın Örneklemi ve Veri Toplama Süreci

Bu araştırma; Antalya ili, 2019 yılı, Mart-Temmuz aylarında, araştırmaya katılmayı kabul eden 20 yabancı personel ile yarı yapılandırılmış

mülakat yolu ile gerçekleştirilmiştir. Son zamanlarda turizm sektöründe yabancı çalışanların sayısı oldukça artmış olup konu ile ilgili yabancı çalışanlarla bizzat yapılan araştırmalara ihtiyaç duyulduğu gözlemlenmiştir. Araştırmada Antalya ilinin seçilme nedeni, Türkiye’de özellikle yabancı turistlerin en fazla tercih edildiği ilin Antalya olması ve Antalya’daki otellerde yabancı çalışanların yoğunluklu olmasıdır.

Araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış mülakat (görüşme) tekniğiyle toplanmıştır. Çalışmada ilk olarak rastgele seçilen yabancı çalışanlarla yaklaşık otuz dakikalık, yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerden elde edilen verilerden yararlanarak, 6 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış mülakat formu geliştirilmiştir. Katılımcıların düşüncelerini tam olarak belirleyebilmek için, mülakat formunda sorulan sorulara ek olarak; neden, nasıl, tam olarak ne demek istediniz, başka bir öneriniz var mı? şeklinde sorular yöneltilmiştir. Mülakat sonucu elde edilen verilere içerik analizi uygulanmıştır.

Tablo 2. Katılımcılara Ait Genel Özellikler

Rumuz	Yaş	Cinsiyet	Geldiği Ülke	Yaptığı İş
Y1	22	Kadın	Bali	Masöz
Y2	25	Erkek	Ukrayna	Animasyon-Eğlence Hizmetleri
Y3	19	Kadın	Filipinler	Garson(Servis Elemanı)
Y4	26	Erkek	Kırgızistan	Animasyon-Eğlence Hizmetleri
Y5	27	Erkek	Ukrayna	Animasyon-Eğlence Hizmetleri
Y6	24	Kadın	Brezilya	Animasyon-Eğlence Hizmetleri
Y7	39	Kadın	Rusya	Çocuk Animasyonu
Y8	51	Kadın	Gürcistan	Ön Büro
Y9	27	Erkek	Türkmenistan	Garson(Servis Elemanı)
Y10	47	Kadın	Rusya	Ön Büro
Y11	42	Kadın	Ukrayna	Çocuk Animasyonu
Y12	25	Erkek	Romanya	Animasyon-Eğlence Hizmetleri
Y13	27	Kadın	Kırgızistan	Garson(Servis Elemanı)
Y14	22	Erkek	Kolombiya	Animasyon-Eğlence Hizmetleri
Y15	22	Kadın	Kırgızistan	Garson(Servis Elemanı)

Y16	24	Kadın	Kırgızistan	Kat Hizmetleri Elemanı
Y17	24	Erkek	Romanya	Animasyon-Eğlence Hizmetleri
Y18	23	Erkek	Türkmenistan	Garson(Servis Elemanı)
Y19	19	Erkek	Ukrayna	Animasyon-Eğlence Hizmetleri
Y20	21	Erkek	Azerbaycan	Garson(Servis Elemanı)

4.2. Araştırmanın Bulguları

4.2.1. Katılımcıların Genel Özellikleri

Bu bölümde; katılımcıların cinsiyet, yaş, geldikleri ülke, çalıştıkları departman gibi özellikleri incelenmiştir. Araştırmaya katılan 20 turizm çalışanının 10'u kadın 10'u erkektir. Katılımcıların yaşları 19 ile 51 arasında değişmektedir. Çalıştıkları departmanlar incelendiğinde ise animasyon-eğlence-hizmetleri, garson (servis elemanı), kat hizmetleri elemanı, çocuk animasyonu, SPA (Masaj), ön büro elemanı gibi mesleklerde çalıştırıldıkları görülmektedir. Geldikleri ülkeler arasında ise Kırgızistan, Türkmenistan, Ukrayna, Rusya, Romanya, Azerbaycan, Kolombiya, Brezilya, Bali ve Filipinler yer almaktadır.

4.2.2. Turizmde Çalışan Yabancıların

Türkiye'de Çalışmayı Tercih Etme Nedenlerine İlişkin Görüşleri

Sezonluk Çalışmak İçin Gelenlere İlişkin Bulgular

Sezonluk çalışma için gelen yabancı çalışanlar yılın bir bölümünü Türkiye'de geçirdikten sonra ülkelerine dönmektedir. Çalışma izin belgelerinin süresi de Türkiye'de çalışma sürelerini kapsayacak şekildedir. Ülkelerinin içinde bulunduğu ekonomik koşullar, Türkiye'de alacakları saat başı ücret, konaklama ve yeme-içme masraflarının işletme tarafından karşılanması, işten çıkarılma olasılıklarının neredeyse hiç olmaması, uçak bileti, vize masrafı, çalışma izin belgesin vb. işlemleri işletmelerin yapıyor olması Türkiye'yi tercih etmelerinde etken olmuştur. Konu ile ilgili seçilmiş bazı mülakatlar aşağıdaki gibidir:

“Türkiye’de iş bulma olasılığım ülkemde (Endonezya-Bali) iş bulma olasılığımdan daha yüksek. Bitirdiğim okulla doğru orantılı bir iş olmasa da turizmde kendime uygun bir iş bulabildim” (Y1).

“Saat başı alacağım ücret ülkemde (Kırgızistan) 2 dolara denk gelirken Türkiye’de 8 dolara denk geliyor, Bu da beni ekonomik yönden daha kazançlı kılıyor. Burada yılın 6 aylık bir süresini çalışarak geçirmem demek ülkeme döndüğüm zaman yılın diğer 6 ayını rahat geçirmemi sağlayacaktır” (Y15).

“Çalıştığım otelde benim için ayrılmış olan lojmanda konaklıyorum. Dolayısıyla da çalıştığım süre boyunca konaklama ve yeme-içme için bir ücret ödemiyorum. Bu da benim çalıştığım süre boyunca masraf etmediğim anlamına geliyor. Böylece birikim yapma olasılığım artıyor. Ülkeme (Brezilya) dönerken belli bir birikimle dönmüş olacağım” (Y6).

“Türkiye’de sezonluk olarak çalıştığım bu işte çalıştığım süre boyunca işimi kaybetme korkusu yaşamıyorum. Çünkü çalışma izin belgem işletme tarafından belli bir süre için alınıyor. Bu durum hem benim başka bir iş arayışında olmamamı hem de işletmenin benim yerime başka çalışan aramamasını sağlıyor” (Y11).

Türkiye’ye Yerleşmiş Olan ve Çalışma Hayatında Yer Alan Yabancılara İlişkin Bulgular

Türkiye’de ikamet eden ve kazanç sağlamak için turizm sektöründe çalışan yabancıların Türkiye’yi tercih etme nedenlerine ilişkin mülakat sonuçları değerlendirildiğinde Türkiye’yi çok sevmelerinden dolayı burada yaşamak istedikleri bundan dolayı da iş alanı olarak turizmi tercih ettikleri görülmektedir. Özellikle ana dillerinin turizmin ihtiyaç duyduğu dillerden olması ya da yabancı dil bilmeleri turizm sektörü tarafından kendilerine iş imkânı sunulmasını sağlamaktadır. Türkiye’de ikamet eden yabancı çalışanların Türk çalışanlarla eşit haklarda ve koşullarda çalıştıkları ve Türkiye vatandaşlığı alma isteğinde oldukları bilinmektedir. Daha önceden Türkiye’ye yerleşmiş

ve turizm sektöründe çalışmış olan yakınlarının aktardığı iyi izlenimler, onları Türkiye’de çalışma ve yaşamaya teşvik eden nedenler arasındadır. Animasyon-eğlence hizmetleri sektöründe çalışan yabancı çalışanların mesleklerini Türkiye’de turizm sektöründe daha iyi icra etme fırsatı bulacaklarına inandıkları bu nedenle de tercihlerini bu yönde geliştirdikleri bilinmektedir. Çalışma karşılığı elde edecekleri ücretin de ülkelerinden daha iyi olması onlar için tercih sebebidir. Konu ile ilgili seçilmiş bazı mülakatlar aşağıdaki gibidir:

“Evlilik sebebiyle Antalya’ya geldim ve eşimden ayrıldıktan sonra çalışmaya karar verdim. Şu an çalıştığım oteldeki Animasyon-Eğlence Hizmetleri Müdürü ile önceden tanışıyor olmamdan dolayı iş bulmam kolay oldu. Çocuk Animasyonu bölümünde çalışıyorum Ana dilim Rusça olduğundan dolayı misafirlerle kolayca anlaşabiliyorum.” (Y7).

“Ülkemde (Gürcistan) Dış Hekimliği Fakültesini bitirdim. Ancak kendi işimi hiç yapmadım. Türkiye’ye evlilik sebebiyle geldim ve turizm sektöründe çalışmaya başladım. Türkiye’de turizmde çalışmak maddi anlamda ülkemde kendi mesleğimi yapmaktan daha kazançlı geldi bana.” (Y8).

“Ülkemde (Rusya) Karşılaştırmalı Edebiyat okudum. Evlilik sebebiyle Türkiye’ye yerleştim. Eşimi kaybettikten sonra çalışmak zorunda kaldım. 2 çocuğum var. Ülkemde almış olduğum eğitimle ilgili olmayan işlerde çalışmaktayım. Ancak turizmde çalışmaktan memnunum. Çünkü Türkiye’yi seviyorum” (Y10).

Turizm Sektöründe Çalışan Yabancıların Sektör Olarak Turizmi Tercih Etme Nedenlerine İlişkin Bulgular

Antalya’da turizm sektöründeki yabancı çalışanların mezun oldukları okul bilgileri incelendiğinde genellikle turizmle doğrudan ilişkili olmayan bölümlerden mezun oldukları görülmektedir. Ancak bazı turizm mesleklerine yatkınlıklarından dolayı bu sektörde çalışmayı tercih edebilmektedirler. Örneğin; animasyon-eğlence hizmetlerinde ça-

lışan yabancılar ülkelerinde başka bir alanda eğitim almış olsalar bile eğitim sistemleri gereği dansa, müziğe, enstrüman çalmaya yatkın oldukları için bu alanda çalışabilmektedirler. Aynı zamanda yine eğitim sistemleri gereği kendi ana dillerinin yanında farklı diller de biliyor olmaları onlara turizmde iş sahası yaratmakta bu da onları turizmde çalışmaya yöneltmektedir. Konu ile ilgili seçilmiş bazı mülakatlar aşağıdaki gibidir:

“Ülkemde (Ukrayna) Spor Lisesinden mezun oldum Burada ise animasyonda çalışmaktayım. Gösteri dünyası anlamında Türkiye’deki otelleri ülkemdekilerden daha iyi bulduğum için burada çalışmaktan memnunum.” (Y12).

“Turizm sektöründe çalışmayı seçtim çünkü yabancı dil bilgim Türkiye’de bu alanda iş bulmamı sağladı” (Y13).

“Türkiye’de çalışacağım yerin Antalya olmasını istiyordum Daha önce Antalya’ya gelmiştim ve burayı çok sevmiştim. İş imkânı olarak burada en yoğun sektörün turizm olduğunu öğrendim ve turizmde çalışmayı tercih ettim ” (Y17).

“Turizmde çalışmayı tercih etmemin nedeni daha önce Türkiye’ye gelmiş olan ve Antalya’da bu sektörde çalışmış olan arkadaşlarımın beni bu yönde teşvik etmiş olmalarıdır. Tercihimden memnunum.” (Y11).

“Turizmin çalışma ortamının bana hitap ettiğini düşündüğümünden dolayı turizmi seçtim. Bu ortamda çalışmaktan memnunum. Çalışma arkadaşlarımı ve amirlerimi seviyorum” (Y4).

“Turizmde çalışmayı tercih etmemin nedeni Türkiye’de çalıştığım işe dair herhangi bir kariyer beklentisi içinde olmayışımdır. Turizmle ilgili bir okuldan mezun olmadım ve bu konuda bir deneyimim olmadı. Erken yaşlarda elde etmiş olduğum bir deneyim olarak görüyorum bu sektörü. Hem çalışmamı hem belli bir gelir elde etmemi hem de farklı bir ülke görmemi sağladığı için turizm sektörünü seçtim. Antalya’da belli bir süre de olsa kalmak turizmi seçme nedenlerim arasındadır ” (Y5).

Turizmde Çalışan Yabancıların Türkiye’de Çalışmaya Başlarken İzledikleri Yolla İlgili Görüşleri

Turizm sektöründe çalışan yabancıların Türkiye’deki iş imkânlarına ulaşma noktasında birbirinden farklı yollar izledikleri bilinmektedir. Ülkelerinden internet üzerinden işlere başvuru yapanlar olduğu gibi aracı firmalara başvuru yaparak da işlere erişim sağlamaktadırlar. Kimi yabancı çalışanlar ise daha önceden Türkiye’ye gelmiş yakınlarının aracılığıyla iş bulabilmektedirler. Gerek internet üzerinden gerekse firmalar aracılığıyla iş başvurusu yapan kişiler Türkiye’den belli dönemlerde iş görüşmesi için yurt dışına giden Türk firma yetkilileriyle görüştürülmektedir. İş görüşmesi olumlu geçen yabancı çalışan için bakanlığa çalışma izin belgesi başvurusu yine firma tarafından yapılmaktadır. Türkiye’de ikamet edip de turizmde çalışan yabancı çalışanlar ise kendi imkânlarıyla veya tanıdık-eş-dost aracılığıyla iş başvurusunda bulunmaktadır. Yine işletme tarafından çalışma izin belgesine başvuru yapılmaktadır. Konu ile ilgili seçilmiş bazı mülakatlar aşağıdaki gibidir:

“Ülkemde ajansa başvuru yaptım ve ajans beni Türkiye’deki bu işe yönlendirdi. Sonra yetkililerle iş görüşmesi gerçekleştirdim ve evraklarımı teslim ettim. Böylece Türkiye’de çalışma sürecim başlamış oldu ” (Y2).

“Uzun yıllardır Türkiye’de yaşamaktaydım ve artık çalışmam gerekiyordu. Eskiden eşim tarafından geçimim sağlanıyordu. Otelde çalışan bir tanıdığım aracılığıyla iş başvurusunda bulundum. İş görüşmesi yaptıktan sonra çalışma sürecim başladı.” (Y10).

“Sezonluk olarak her yıl turizmde otelde çalışmaktayım. Mevsim sonunda birkaç ay ara verdikten sonra işletme yeniden beni işe çağırıyor ve çalışma izin belgesi için başvuru yapıyor.” (Y7).

“Türkiye’ye geldiğimden beri turizm sektöründe çalışmaktayım. Belli dönemlerde ara verdiğim oldu. İşletmeler izin belgesi için başvuru sürecini başlatıp onay alırlarsa çalışmaya devam ettim” (Y8).

Yabancı Çalışanların Turizm Sektöründe Çalışmanın Sağladığı Olanaklar Üzerine Görüşleri

Turizm sektörünün sosyal imkânlar yönünden çalışanlara cazip geldiği bilinmektedir. Yeme, içme ve barınma imkânının çalışılan işletme tarafından sağlanır durumda olması turizm sektörünün sosyal olanaklarının yabancı çalışanlar tarafından beğenilmesini sağlamaktadır. Ayrıca iş dışındaki zamanlarını deniz, güneş ve kum gibi imkânlardan yararlanarak değerlendirme şansı elde etmeleri çalışanları cezbedebilmektedir.

Ülkelerinden farklı bir ortamda çalışma imkânı bulmaları yabancı çalışanlar için aynı zamanda yeni yerler öğrenme, yeni bir kültür ve yeni insanlar tanıma imkânı anlamına da gelmektedir. Sezonluk çalışan yabancılar Türkiye’de kendi mesleklerinden uzak bir iş yapıyor olsalar da bunu bir deneyim olarak görmekteirler. Ayrıca araştırmaya katılan yabancılar çalışma arkadaşlarından ve amirlerinden oldukça memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Konu ile ilgili seçilmiş bazı mülakatlar aşağıdaki gibidir:

“Daha önce iki kez sezonluk olarak Türkiye’de çalıştım ve Türkiye’yi çok sevdim. Ülkemde (Ukrayna) Tarih Öğretmenliği okudum. Burada ise Animatörlük yapmaktayım. Ukrayna çok soğuk. Antalya’nın iklimini, çalışma arkadaşlarımı, işteki amirimi seviyorum ve hepsinden memnunum” (Y19).

“Türkiye’de çalışmaya karar verdikten sonra internet üzerinden başvuru yaparak şu anki işimi buldum. Ülkemde (Azerbaycan) İnşaat Mühendisliği okudum. Türkiye’yi seviyorum ve kardeş ülke olarak görüyorum. Bu nedenle yabancılık çekmiyorum. Burada çalışma ortamı ülkemdekine nazaran çok daha iyi” (Y20).

“Türkiye’deki işimi özel istihdam bürosu sayesinde buldum. Oraya fotoğraflı bir özgeçmişimi bırakmıştım ve bana dönüş yaptılar. Şu an masör olarak çalışmaktayım. Çalışma ortamından oldukça memnunum. Ülkemi (Endonezya-Bali) özlüyorum ama burada olmayı da

seviyorum” (Y1).

“Ülkemde (Türkmenistan) Spor Lisesini bitirdim. Şu anda turizm sektöründe animatör olarak çalışmaktayım. Antalya’da bu işi yapmaktan ve otel ortamında çalışmaktan oldukça memnunum. Arkadaşlarımı ve yöneticilerimi seviyorum” (Y18).

Turizm Sektöründe Çalışan Yabancı Çalışanların Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri

Çalışma Sistemiyle İlgili Bulgular: Turizm sektöründe çalışan yabancılar çalıştıkları departmana göre “sabah-öğle-gece” olmak üzere üç vardiya olarak çalışabilmektedir. İnsan unsurunun ön planda olduğu bir sektör olan turizm sektöründe vardiya sistemi yaygın olarak görülen bir sistemdir. Yurt dışından sezonluk çalışma için gelmiş olan yabancı çalışanlar otelde konaklama yaptıkları için vardiyalı çalışma sisteminin onları çok olumsuz yönde etkilemediği bilinmektedir. Ancak Antalya’da ikamet eden yabancı çalışanlar için vardiyalı çalışma biraz zorlayıcı olabilmektedir. Ancak bu durum Türk çalışanlar için de aynı anlama gelmektedir. Konu ile ilgili seçilmiş bazı mülakatlar aşağıdaki gibidir:

“Vardiyalı çalışmaktan şikâyetçi değilim. Günlük 8 saat çalışıyorum. Vardiyamı tamamladıktan sonra kalan süreyi kendime zaman ayırarak geçiriyorum” (Y3).

“Çocuklarımla ilgilenmem gerektiğinden dolayı vardiyalı çalışma ilk zamanlar benim için zorlayıcı olmuştu. Ancak çocuklarımla yanında babaanneleri kalmaya başladı ve bu durum artık benim için sorun olmaktan çıktı” (Y10).

“Türkiye’de çalışmaktan ve turizm sektöründe çalışmaktan memnun olduğum için çalışma koşullarımın bir gerekliliği olan vardiyalı çalışmak beni rahatsız etmiyor” (Y3).

“Eşim başka bir ülkede yaşıyor. Kendisinden ayrıldıktan sonra 5 yaşındaki kızımınla birlikte ben Türkiye’de yaşamayı tercih ettim. Kızım evde yalnız kalamadığı için kendisi için bir bakıcı temin ettim.

Benim vardiyam geceye denk geldiği zamanlarda kendisi bakıcısı ile kalıyor. Aslında bu durumdan dolayı vardiyalı çalışma olmamasını tercih ederdim. Ancak koşullar gereği kabulleniyorum. İşimden memnunum” (Y7).

Ücret İle İlgili Bulgular: Antalya’da turizm sektöründe çalışan yabancıların ücretlere ilişkin mülakat sonuçları değerlendirildiğinde; turizmin sezonluk yapısından dolayı iş sözleşmelerinin çoğunlukla belirli süreli olarak gerçekleştirildiği bilinmektedir. Ülkelerindeki ekonomik koşullar göz önüne alındığında çalışanların çoğunun Türkiye’den aldığı ücretten memnun olduklarını dile getirdikleri bilinmektedir. Çalışma hayatında ücretin bir motivasyon kaynağı olduğu göz önünde bulundurulursa yabancı çalışanların ülkelerinden farklı bir yerde çalışmayı göze almalarında bu konuda yaşadıkları memnuniyetin etkisi olduğu varsayılabilir. Mevsimlik çalışma için Türkiye’ye gelen yabancı çalışanların elde ettikleri toplam kazanç değerlendirilecek olursa giderleri fazla olmadığı için iyi sonuç elde ederek ülkelerine döndükleri bilinmektedir. Konu ile ilgili seçilmiş bazı mülakatlar aşağıdaki gibidir:

“Burada kazanacağım para ile ülkeme (Filipinler) döndüğüm zaman yılın geri kalan kısmını rahat geçireceğimi düşünmek beni mutlu ediyor” (Y3).

“Aldığım eğitimle (Güzel Sanatlar) para kazanmak için seçtiğim meslek (Animasyon) örtüşmese de elde ettiğim kazançtan memnunum” (Y12).

“Çalışmamın karşılığını alabildiğimi düşünüyorum. Burada para biriktirme imkânı da bulabiliyorum. Gelirken herhangi bir masrafım olmadı. Dönüşte de yine aynı şekilde uçak biletimi çalıştığım firma karşılayacak. Böylece ben masraf etmeden çalıştığımı biriktirme imkânı bulmuş olacağım” (Y9).

“Aldığım ücret ihtiyaçlarımı karşılayacak kadar. Ev kiramı ve çocuğumun bakıcı ücretini karşıladıktan sonra kalan kısmı kendi ihtiyaçlarıma ve evimin ihtiyaçlarına harcıyorum” (Y7).

“Türkiye’den kazandığım paranın bir bölümünü ülkeme döndüğüm zaman harcamak için biriktiriyorum. Bir kısmı ile de Türkiye’de yeni yerler görmeye çalışıyorum. Ülkemin (Kolombiya) bana sunduğu ekonomik koşulları düşündüğüm zaman buradan elde ettiğim ücretten memnun olduğumu söyleyebilirim” (Y14).

“Ülkemde kalıp kendi mesleğim olan diş hekimliğini yapıyor olsam kazancım bundan çok daha düşük olacaktı. O nedenle buradaki işimi tercih etme nedenlerimden biri de almış olduğum ücret” (Y8).

5. Sonuç ve Değerlendirme

Son yıllarda Türkiye’de yabancı turist pazarının büyümesi ve yabancıların Antalya’ya olan ilgileri bu bölgede yabancı dil bilenler için büyük bir iş alanı yaratmaktadır. Özellikle Rus turistlerin Türkiye’ye olan ilgisinin artmasıyla Rus vatandaşları arasında Türkiye’de çalışma isteğinin de arttığı gözlemlenmektedir. Sektörde istihdam edilen yabancıların çoğunluğunun Türkiye’ye bir defadan fazla geldiği ve Türkçeyi az da olsa bildiği Türkiye’de bulunmaktan ve burada elde ettikleri kazançtan oldukça memnun olduğu görülmektedir. Turizmde çalışmış olan yabancıların büyük bir çoğunluğu Türkiye’ye tekrar gelme düşüncesiyle ülkelerine döndüklerini ifade etmektedirler. Ülkelerinde döndükleri zaman ise Türkiye ile ilgili olumlu izlenimlerini çevreleriyle paylaşmakta ve Türk turizmi açısından aslında gönüllü elçilik görevini yerine getirmektedirler.

Araştırma neticesinde sektörde çalışan yabancılar Antalya ili turizm sektöründe çalışma hayatına dair herhangi bir sorun dile getirmemişlerdir. Bu durum çalışma kültürü ile ilişkilendirilebilir. Araştırma sırasında işletme yetkilileri ile de bazı görüşmeler yapılmış ve yabancılardan alınan cevaplar hususunda işletme yetkililerinin de görüşlerine başvurulmuştur. İşletme yetkililerine göre bir Türk çalışan için sorun olan bazı koşullar yabancılar açısından sorun olarak görülmemektedir. Ancak Türklerle yabancıların önceliklerinde farklılıklar vardır. Örneğin Türkiye’de yapılan araştırma bulgularında ücret konusu hep ilk sı-

rada önemli bir sorun olarak dile getirilirken yabancı personel için ücret konusu bir sorun olarak bile algılanmamaktadır.

Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen yabancı uyruklu personel genelde genç yaş grubundandır. Oysa sektörde hem tecrübeyle hem de bilgisiyile deneyimli personele de ihtiyaç vardır. Bu nedenle tecrübeli yabancı uyruklu personelin Türkiye’de kalabilmesi için gerekli uygun koşulların sağlanması, gerekirse Türkiye’de emeklilik ve tazminat hakkı elde etmenin önü açılmalıdır. Bu çalışmada Türkiye’de turizm sektöründe istihdam edilen yabancı personel üzerinde gerçekleştirilen araştırma, Rusya, Ukrayna, Gürcistan ülkelerinden gelen çalışanlarla sınırlandırılmıştır. Bu konuda çalışan araştırmacıların, diğer ülkelerden gelen ve turizmde çalışan yabancı personellere yönelik araştırmalar yapmaları, ülke turizmi açısından faydalı olabileceğinden önemlidir.

Bununla birlikte, Türkiye’de kayıt dışı çalışan yabancı uyruklu personelin çalışma izin belgesiyle çalışmaları sağlanarak Türk vatandaşlarının karşı karşıya kaldığı haksız rekabet ortadan kaldırılmalıdır. Yine bu bağlamda Türkiye’ye çalışmak üzere gelenlere aracılık eden insan kaynakları şirketleri de denetlenerek aracılık ettikleri işletmelerde kayıt dışı istihdama fırsat verilmemelidir.

Abstract: Turkey in the 1980s and especially in the tourism sector has experienced significant developments in the post. It is known that tourism sector makes significant contributions to the national economy and especially to employment. As a result of accelerating globalization, human mobility, diversity of tourist, sectoral trends, the increasing need for multilingual staff, in recent years in the labor market in Turkey has led to the choice for foreigners. This study aimed to reveal the working conditions of foreigners employed in tourism sector in Antalya and their problems in the sector due to being foreign. For this purpose, 20 for-

foreign tourism employees who were employed in the tourism sector in Antalya were interviewed. As a result of the study, it was found that most of the foreigners employed in the tourism sector were satisfied with the working conditions.

Keywords: Tourism Sector, Foreign Employees, Working Conditions, Antalya.

Kaynakça

- Akın, A., M. Y. Şimşek ve A. Akın (2012). “Turizm Sektörünün Ekonomideki Yeri ve Önemi”, **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, 4 (7): 63-81.
- Albeni, M. ve U. Ongun (2005) “Antalya Turizminin Türk Turizmi İçerisindeki Yeri ve Krizlerin Antalya Turizmi Üzerindeki Etkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 10 (2): 93-112.
- Cukier, Judith (2002), “Tourism Employment Issues in Developing Countries: Examples from Indonesia”, *in* (eds.) Richard Sharpley and David J. Telfer (2002), **Tourism and Development Concepts and Issues**, pp.167-168.
- Çımat, A. ve O. Bahar (2003), “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 6: 2-12.
- Deniz, A. ve E. M. Özgür (2010), “Rusya’dan Türkiye’ye Ulusaşırı Göç: Antalya’daki Rus Yabancılar”, **Ege Coğrafya Dergisi**, 19 (1): 13-30.
- DİE (1994), **İstatistikî Göstergeler: 1923-1992**, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları.
- Ekiz-Gökmen, Ç. (2018). “Turizm Sektöründe Yabancı Emeği: Nitelikli Emek mi, Ucuz Emek mi”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 1: 139-165.
- Ergün, Ö. (2012), “Türk Turizm Sektöründe Yabancı İşgören Profili ve Sosyo-Kültürel Uyum Durumları Üzerine Bir Araştırma”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, 3 (1): 131-147.
- Güzel, A. ve F. Bayram (2007), “Türk Hukukunda Yabancıların Çalışma Hakları ve Çalışma İzinleri”, (ed.) F. A. Arı (2007), **Türkiye’de Yaban-**

cı İşçiler: Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri içinde, İstanbul: İstanbul: Derin Yayınları, *çinde*, s.157-256.

- Joppe, M.** (2012), “Migrant Workers: Challenges and Opportunities in Addressing Tourism Labour Shortages”, **Tourism Management**, 33: 662-671.
- Kaya, İsmet** (2012), “Türk Turizm Sektöründe İstihdamın Temel Özelliklerinin ve Sorunlarının Ücretli Çalışanlar Açısından Coğrafi Bölgelere Göre Analizi”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 15 (28): 241-257.
- Kapan, Kaan** (2018), “Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Ekonomi Üzerindeki Etkileri: Antalya Örneği”, **Coğrafya Dergisi**, 37: 47-56.
- Ladkin, Adele** (2011), “Exploring Tourism Labor”, **Annals of Tourism Research**, 38 (3): 1135-1155.
- Lordoğlu, K.** (2009), “Türkiye’de Turizmde Çalışan Yabancılar ve İşgücü Piyasasında Oluşan Yeni Sorunlar”
http://mimoza.marmara.edu.tr/~klordoglu/yazilar/Anvers_Kongre_metni_1.pdf, (erişim tarihi:02.03.2019).
- OECD** (2012), “Policy Approaches to Skills Development in Tourism”, *in* **OECD Tourism Trends and Policies 2012**, OECD Publishing, Paris.
- Polat-Üzümcü, T.** (2015), “Otel Yöneticilerinin Turizm Eğitimine Yönelik Algıları: Kocaeli İli Otel Yöneticileri Üzerine Bir Araştırma”, **KOSBED**, 30: 123-150.
- Resort Turizm Perspektif**, Aylık Turizm ve Seyahat Sektörü Dergisi, Yıl: 19, Sayı: 197, Eylül 2019.
- Toksöz, G. ve Ç. Ünlütürk** (2011), “Göç Kadınlaşıyor mu: Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış”, (ed.) S. Sancar (2011), **Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar** (Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, *çinde*.
- Türkiye Turizm Stratejisi: 2023** (2007), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- World Tourism Organization and International Labour Organization** (2014), **Measuring Employment in the Tourism Industries: Guide with Best Practices**, Madrid: UNWTO.
- Yeşil, S.** (2009), “Kültürel Farklılıkların Yönetimi ve Alternatif Bir Strate-

ji: Kültürel Zeka”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 11 (16).

Yılmaz, Ş. ve K. Oktay (2018), “Türkiye’de Seyahat Sektöründe İstihdam Edilen Yabancı Personel Üzerine Bir Araştırma”, **Turist Rehberliği Dergisi**, 1 (2): 105-123.

<https://www.ailevecalisma.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 15.10.2019).